

DOI 10.33099/2618-1614-2023-21-1-10-13

УДК 327.82

А. П. Ткачук,

*доктор історичних наук, начальник управління,
Міністерство оборони України*

Трансформація міжнародних відносин в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України

У статті проведено аналіз міжнародних трансформаційних процесів на тлі повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. За результатами аналізу висвітлено глобальні масштаби намірів керівництва Російської Федерації з трьох основних напрямів, а саме: недопущення утвердження України як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин; перебудови світового порядку шляхом ослаблення міжнародних організацій (ООН і НАТО); спонукання нейтральних країн до об'єднання проти розвинених демократичних країн (формування хаотичних взаємовідносин в інтересах Росії). Окремлено наміри російського уряду щодо дестабілізації роботи міжнародних органів прийняття рішень, спрямування важелів впливу на глобальну політику через ключових гравців «великої двадцятки».

Ключові слова: міжнародні відносини, трансформація, спецоперація, військове вторгнення, глобальний масштаб.

Осмилення тектонічних зрушень, яких зазнала наша планета за період повномасштабного вторгнення Російської Федерації, необхідно здійснювати з позиції намірів сторін. Позиція влади та народу України зрозуміла: це фізичне виживання, збереження своєї ідентичності в міжнародно-визнаних кордонах, проведення власної політичної та економічної діяльності. Що стосується Російської Федерації, то її цілі й мета вторгнення в глобальному масштабі розмиті.

Метою статті є проведення аналізу міжнародних трансформаційних процесів і виявлення мети та цілей військового вторгнення Російської Федерації в Україну в глобальному масштабі.

У зв'язку з різноманітністю заяв щодо позиції та розмитістю мети військового вторгнення, проголошених найвищим політичним і військовим керівництвом Російської Федерації, визначити її стратегічну мету можна з відкритих джерел, опублікованих на початковому етапі війни, а саме під час стрімкого просування противника вглиб.

Фактологічним підтвердженням зазначеного є символічна публікація на російському ресурсі «РИА Новости» від 26 лютого 2022 р. під кричущою назвою «Новый мир рождается на наших глазах. Военная операция России на Украине открыла новую эпоху...» за авторством Петра Аكوпова, який самовпевнено вважав, що Україна вже в них у кишені. У цій статті:

- по-перше, констатувалася «историческая полнота» Росії та «собираение русского мира»: «Украины как анти-России больше не будет»;
- по-друге, наведені міркування щодо змін у взаєминах Росії та Заходу: мовляв, не було в Європи шансів утримати Україну: «чтобы не понимать этого, нужно было быть просто геополитическими дураками»;
- по-третє, лунала заява, що «многополярный мир окончательно стал реальностью».

Слід підкреслити, що цю статтю було видалено наступного ж дня, як тільки українське суспільство та українська армія як її інтегральна частина продемонстрували загарбникам, що жодного мирного аншлюсу не вийде, а «друга армія світу» стала блискучою ілюстрацією того, до якої деградації призводить корупція та закостеніла ієрархія в епоху прозорості та мережевих структур [1].

Отже, у провокаційній статті П. Акупова йшлося про три виміри « нової епохи » на рівнях « Росія – Україна », « Росія – Захід » та « світ загалом ». Вважаємо за доцільне переосмислити зазначене кризь призму реальності та порівняти наміри агресорів, щоб мати змогу оцінити їх у глобальних масштабах.

Росія – Україна. Основним зовнішньополітичним досягненням України впродовж останніх місяців є остаточне утвердження України як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин, а не бунтівної російської провінції, з якою Україну часто асоціювали у вільному світі.

Відколи українці усвідомили необхідність відновлення власної держави їм фатально не вистачало двох речей: чітко вираженої національної ідентичності в самих українців та підтримки ідеї незалежності України від провідних світових гравців – у 1917–1921 рр., під час Другої світової війни, в 1991 р. (тоді Джордж Буш старший виступив у Верховній Раді з промовою, у якій застеріг Україну від проголошення незалежності), на Бухарестському саміті НАТО 2008 р.

У кожному з названих періодів ідея самостійної української держави не мала достатньої підтримки ні всередині України, ні ззовні. У 2014 р. критична частка українців продемонструвала зрілість, готовність до державотворення. Однак тоді західні країни дозволили Путіну без особливих для себе наслідків досягати своїх амбітних цілей, посягаючи на територіальну цілісність України, на той час – шляхом анексії півострова Крим та окупації Донецької та Луганської областей, а нам, українцям, – увійти у кризу, яку, мов ракова пухлина, постійно загострювала гібридна війна.

У 2022 р. уперше в історії український національний проєкт отримав **активне** схвалення не лише переважної більшості мешканців України, а й світової громадськості. Уперше Україна стала впізнаваним, успішним брендом, який асоціюють не із Чорнобилем, корупцією та низькокваліфікованою робочою силою, а зі сміливістю, незламністю, жертвовністю та приголомшливим рівнем самоорганізації. Упродовж останніх місяців український прапор підіймають на головних площах Європи та США, а Президент України став не просто впізнаваною фігурою, а мало не найавторитетнішим політиком у світі (і це не патріотична спекуляція, а думка багатьох закордонних медіа). Нашому позитивному іміджу могли лишень позаздрити. Несподіваним чином знайшла вирішення значна частина того комплексу труднощів з «гуманітарною аурою нації», про яку в 1999 р. писала Ліна Костенко: «Україну мало хто знає, її все ще плутають із Росією, її проблеми для світу неактуальні, за нею тягнеться шлейф історичних упереджень, не спростованих нами й досі» [2, с. 14].

Росія – Захід. На момент запуску «спецоперації» Путін був упевнений, що йому вдалося більшою чи меншою мірою забезпечити розбрат у країнах Заходу, нацькувати крайніх лівих проти крайніх правих, бідних проти багатих, консерваторів проти лібералів, місцевих проти емігрантів, меншини проти більшості, сепаратистів проти метрополій, демократів проти республіканців, стару Європу проти нової.

Нашпигована російськими агентами впливу «рука Кремля» дедалі глибше проникала в бізнес, політику, медіапростір Європи та США. Велика кількість європейських політиків, інтелектуалів та журналістів через російську «мотивацію» налаштовувалися відстоювати свої фінансові інтереси всупереч кривавим боям та звірствам в Україні. Кремль виявляв протиріччя або створював їх, а тоді – максимально поглиблював і загост-

рював. Імперіалістичні наміри російської влади реалізовувалися спочатку на тлі енергетичної залежності країн Заходу від її енергоресурсів, а згодом поступово переходили у площину штучно створеної продовольчої кризи. Таким чином, на думку Кремля, Росія тримала на гачку низку країн Європи. Крім того, під час прийняття рішень на засіданнях ООН з метою розв'язання глобальних проблем або протистояння новим викликам і загрозам для гармонізації світового порядку, які суперечили російським амбіціям, Росія через своє право вето чинила опір прийняттю глобальних рішень та спонукала країни – учасниці до м'якіших резолюцій щодо неї.

Тому, за російськими прогнозами, реакцією Заходу на «спецоперацію» мали би бути голослівні політичні заяви, косметичні санкції та, врешті-решт, примирення з тим фактом, що Україна – це, мовляв, «failed state», за прикладом капітуляції Афганістану перед талібами.

Але у випадку з Україною все склалося інакше: Захід виявився спроможним консолідуватися, показав здатність вирішувати суперечності між бізнес-інтересами й ідеалами демократії на користь других, на що Росія не розраховувала. Завдяки українському питанню Європа та США, як ніколи, згуртувалися та мобілізувалися, почали зростати військові бюджети, до НАТО приєдналися нові члени. Країни Європи раптом згадали, що у ХХІ столітті мирне небо над головою – не даність, а привілей, який потрібно відстоювати на щоденній основі.

Через агресію проти України на Росію наклали санкції майже всі країни Європи, а також США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Японія, Південна Корея, Тайвань та Сінгапур. Фактично навколо України згуртувалися всі демократичні, розвинені, заможні, успішні країни світу, які продукують зразки для наслідування в усіх сферах – від політики до культури, від високих технологій до шоу-бізнесу. Епохальним успіхом України було не просто опинитися в когорті цих країн (тоді як навколо Росії – порожнеча), а й у певному сенсі очолити їх, ставши форпостом, переднім краєм цивілізації, свободи і демократії в їхньому протистоянні пільмі, рабству й тоталітаризму. Цю модель дійсності з Україною в ролі фортеці Заходу на прикордонні з Ордою ще в 1920-х рр. обґрунтовував Дмитро Донцов, однак тоді вона була, радше, декларацією. Сьогодні в неї доволі багато спільного з реальністю.

Слід підкреслити, що в європейському світі пріоритетними та ключовими компонентами, які забезпечують національні інтереси, є демократія, верховенство права, громадянське суспільство (рис. 1). Результати роботи державних інституцій для громадянського суспільства яскраво виражається в рівні життя та соціально-поведінковій моралі, в частині розвитку взаємостосунків з країнами-сусідами за напрямом співпраці. Зазначене й забезпечує політичний та економічний розвиток держави. Саме до цих норм європейського життя і прагнуть народ та уряд України, чого не можна сказати про Російську Федерацію.

Рис. 1. Європейська система цінностей

Якщо ці інституції неправильно взаємопов'язані та взаємоузгоджені, то результат зазначеної інституційної рамки є протилежним, суспільство налаштоване вбивати інших, підвищується рівень злочинності, населення лінується працювати. На це сильно впливає корупційна складова в усіх сферах життєдіяльності населення країни, нівелюється верховенство права.

Російську систему цінностей та синергію державних інституцій у загальному вигляді можна представити таким чином (рис. 2):

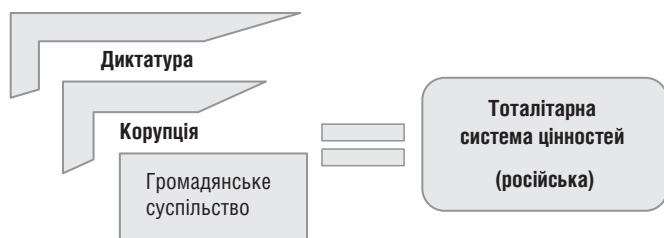

Рис. 2. Російська система цінностей

За останні місяці Росія повністю зіпсувала свою «гуманітарну ауру» [3] та позбулася більшості з тих нечисленних союзників, на яких могла розраховувати до 24 лютого 2022 р. У парламенті США давно сформований практично однастайний консенсус щодо необхідності підтримувати Україну, різнитися можуть лише думки щодо інтенсивності цієї підтримки. Американські консерватори були змушені визнати, що Путін – не лідер «останнього оплоту консерватизму», а модерне втілення Гітлера, а тому Україну треба рятувати за всяку ціну, інакше на черзі будуть інші. Країні праві Європи, навіть вірна приятелька Кремля Марін льо Пен, більше не наважуються прямо хвалити московського диктатора, максимум, про що вони заявляють, – це шкода антиросійських санкцій для самої Європи. Що стосується Польщі, країн

Балтії та України, тут будь-які політичні сили бодай з натяком на проросійськість у своїй риторичі приречені на загальний осуд. Проти резолюції ООН, яка засуджує російське вторгнення в Україну, крім самої РФ, проголосували ще чотири держави: Білорусь, Сирія, КНДР та Еритрея. У цьому короткому списку немає ані Венесуели, ані Нікарагуа, ані ЦАР, ані пострадянських республік на зразок Таджикистану, Вірменії чи Киргизстану. Митний союз, Організація договору про колективну безпеку, Союзна держава та інші безпорадні спроби Москви реанімувати СРСР бодай у якомусь вигляді існуватимуть лише доти, доки пострадянські країни отримують від РФ прямі дотації (як Білорусь) або ж військову підтримку (як Вірменія). Ані Казахстан, ані Білорусь, ані Вірменія не визнали Крим російським, не визнали «незалежність ЛДНР». Росія сягнула піку токсичності за всю свою історію, теза Владіслава Суркова про «геополітичну самотність» більше не сприймається як поетична метафора, а набуває цілком буквального значення.

Глобальний. Бути фортецею Заходу проти Росії, однак, не означає бути фортецею людства проти нелюдів, – на цю роль Україну поки що не запрошували, про що свідчить доволі холодне, прагматичне ставлення до російсько-української війни з боку Китаю, арабського світу, Латинської Америки, Африки, навіть значно ближчих до західної цивілізації Ізраїлю та Туреччини. Більшість країн, які не входять до кола розвинених ліберальних демократій та мають свій історичний «зуб» на західний світ, не підтримали антиросійські санкції та намагаються «ловити свою рибку» у закаламученій Москвою воді. Зайве говорити, що всі вони тримають нейтралітет, аж поки не почне вимальовуватися явний переможець, до якого вони в абсолютній більшості обов'язково примкнуть, відхрестившись від невдахи. Про це свідчить урок Другої світової війни: Аргентина, Еквадор, Ліван, Саудівська Аравія та багато інших країн оголосили війну Німеччині та Японії лише в 1945 р. Так станеться й цього разу.

Якщо Україна досягне явних успіхів на фронті, Китай остаточно відмовиться від вирішення тайванського та гонконгського питання, не вдаватиметься до силових дій у Південно-китайському морі. З'ясування стосунків за допомогою ракет і бомб взагалі буде дискредитоване на десятиліття. Імовірно, радикального переосмислення зазнає філософія ядерної зброї як занадто небезпечної іграшки в руках у тоталітарної системи.

Проведений аналіз указує на амбітні наміри РФ щодо перебудови світового порядку шляхом ослаблення міжнародних організацій (ООН та НАТО) та зниження їхньої спроможності ухвалювати рішучі управлінські рішення за своїм функціональним призначенням; на переформування важелів впливу на глобальну політику, а саме ключових гравців «великої двадцятки», намагаючись поставити на ваги національні інтереси країн-учасниць та економічну стабільність їхніх національних економік. Попри це російська політична еліта зосереджує свої

зусилля на формування хаотичних взаємовідносин нейтральних країн (об'єднання проти розвинених демократичних країн) в інтересах Кремля.

Таким чином, керівництво Російської Федерації планувало:

1. Посилити своє міжнародне визнання шляхом ослаблення спроможності таких організацій, як ООН і НАТО, ухвалювати рішучі управлінські рішення за своїм функціональним призначенням. Зазначені світові об'єднання мають громіздку ієрархічну будову, не адаптивні до існуючих викликів та загроз, бюрократизовані й найбільше піддаються впливу агентів Кремля. Російською амбітною метою є створення передумов до ослаблення країн європейського простору та США.

2. Здійснити нову ітерацію переформатування важелів впливу на глобальну політику, а саме на ключових гравців «великої двадцятки», намагаючись поставити на ваги національні інтереси країн-учасниць та економічну стабільність їхніх національних економік. При цьому Кремль розраховував саме на меркантильність європейських лідерів, які не вважали б за потрібне інтенсивніше підтримувати Україну. Російські політики та урядовці намагалися шляхом енергетичної залежності європейських країн і надалі отримувати преференції від безкарності своїх дій, у тому числі на тлі повномасштабного вторгнення на територію України. Російська політична еліта зосереджує свої зусилля на формування хаотичних взаємовідносин нейтральних країн (об'єднання проти розвинених демократичних країн) в інтересах Кремля.

Попри це цілі вторгнення Російської Федерації в глобальному масштабі залишилися не реалізованими через

суперечність між бажаним і реальним станами. На думку світових експертів, основною метою Російської Федерації в умовах сьогодення є зосередження основних зусиль на недопущенні втрат наявних політичних та економічних важелів впливу в умовах глобальних трансформаційних процесів світового порядку. Країни європейського простору продемонстрували свої спроможності щодо об'єднання заради демократій та миру, при цьому поступаючись деякою мірою і своїми економічними інтересами. Саме на такий перебіг подій Кремль не розраховував.

Перелік літератури

1. Нікчемний провал пропагандистської машини «великого стратега» Путіна [Електронний ресурс] / опрацював Т. Андрухович // Portal polskiego radia SA. Українська служба. Новини. – Режим доступу : <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2911600,Nikczemny-prowal-propagandystyckoj-maszyny-velikogo-stratega-Putina>.

2. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала [Електронний ресурс] : лекція, прочитана в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» 1 вересня 1999 р. / Л. Костенко. – К. : КМ Academia, 1999. – 32 с. – Режим доступу : <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/f3895ded-179b-4819-b25a-97e5327b8de0>.

3. Мусієнко О. Еволюція російського (путінського) геноциду українського народу [Електронний ресурс] : аналітична довідка / О. Мусієнко ; Центр оборонних стратегій. – К. : Центр оборонних стратегій, 2022. – 43 с. – Режим доступу : https://defence.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/CDS_Putinizm_ukr_web.pdf.